

*Андрій Іванович Балаклицький,
здобувач відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*

ДЕРЖАВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: КОНТЕКСТ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Постановка проблеми. У процесі розгляду і вирішення різноманітних питань, пов'язаних із впливом глобалізації на державу і право, методологічно важливим є визначення основних напрямів трансформації національної держави у відповідних умовах. Дослідження вказаних питань має неабияке значення, оскільки, відповідаючи на них, можна виявити відповідний рівень або ступінь впливу глобалізації на ті чи інші параметри держави, тобто відповісти на питання, чи досягає даний вплив сутнісного, змістовного рівня, або він лише зачіпає суто зовнішні, формальні ознаки.

Як і на більшість інших питань, пов'язаних із розвитком держави і права в умовах глобалізації, у сучасній вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі немає однозначної відповіді. При цьому у наукових джерелах можна зустріти полярні думки щодо цього: від твердження про повне зникнення національної держави і права за умови досягнення апогею глобалізації та поступовому формуванні на відповідній основі певної планетарної системи управління і так званого універсального або світового права, до думки про те, що національна держава і право збережуться за будь-яких умов, хоча і зазнають певних змін. У зв'язку із цим, деякі зарубіжні науковці зазначають, що процес глобалізації беззаперечно робить виклик національній державі, її суверенітету та функціям, і хоча такі завдання держави, як створення законодавчої бази, забезпечення збалансованих загальних умов макроекономічної стабільності та відповідної політики, основоположної інфраструктури та соціальних послуг тощо, залишаються в межах її національної політики, разом з тим з'являються і нові ознаки в діяльності держави [1, с. 5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика трансформації держави в умовах глобалізації вже стала предметом наукових пошуків багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких можна виокремити: Я. Бариська, У. Бек, Р. Войтович, В. Лемак, М. Марченко, Л. Морозова, В. Нерсисянц, Н. Оніщенко, Н. Пархоменко, О. Петришин, А. Піголкін, Ю. Тихомиров, Ю. Шемшученко тощо. Втім, посилення суперечливого характеру розвитку глобалізації на сучасному етапі, зростання різноманітних соціальних ризиків та загроз внаслідок її впливу на ті чи інші суспільства, свідчать про необхідність переосмислення основних аспектів трансформації держави в умовах глобалізації.

Мета статті. Метою цієї статті є загальнотеоретичне осмислення питань, пов'язаних з характером трансформації держави в умовах глобалізації.

Основні результати дослідження. Не торкаючись окремих точок зору та суджень відносно характеру змін національної держави і права під впливом глобалізації, в контексті нашого дослідження та з метою визначення відповідного ступеня такого впливу звернемо лише увагу на чинники глобального характеру, що впливають на національну державу. Зокрема, М. Марченко серед об'єктивних та суб'єктивних чинників, що впливають на національну державу і право, виділяє наступні:

1) економічні та технологічні чинники, що призвели до виникнення міжнародного ринку та появи на світовій господарській арені нових суб'єктів ринкових відносин в особі транснаціональних корпорацій;

2) прискорена глобалізація фінансових ринків, які «породили» в планетарному масштабі потужні інститути, інтереси яких поряд з транснаціональними корпораціями найчастіше не збігаються з інтересами національних держав;

3) глобалізація засобів масової інформації та комунікацій, які справляють все більший вплив на масову свідомість людей поряд з національними державами;

4) посилення на міждержавному рівні розподілу праці, що особливо помітно за останні десятиліття;

5) посилення тиску на слаборозвинені держави з боку США та інших високорозвинених держав, що відбулося після розпаду СРСР, та утворення так званого однополярного світу, з метою втягнення їх до сфери свого безпосереднього впливу;

6) небезпека ізоляції та самоізоляції багатьох держав, що загострилася у зв'язку із бурхливим розвитком передових технологій, неминучим наслідком чого буде технологічне та інше відставання таких держав від економічно розвинених країн [2, с. 37].

Безумовно, названі вище об'єктивно-суб'єктивні чинники справляють та будуть справляти все більший вплив на національні держави, які вимушені враховувати їх в своїй діяльності з метою недопущення, насамперед, економічного відставання від сучасних цивілізованих та розвинених держав світу. Однак при цьому виникає важливе питання щодо конкретного ступеня та меж впливу глобальних чинників на національну державу.

У вказаному контексті слід погодитися, що конкретний ступінь впливу глобалізації на національну державу залежить, насамперед, від того, наскільки кожна окрема держава відповідає основним параметрам глобалізації. Зокрема, серед основних чинників, що обумовлюють ту чи іншу міру впливу глобалізації на національну державу є: 1) стан економіки держави; 2) політичний устрій та рівень розвитку інститутів демократії в державі; 3) турбота держави про особу, задоволення її матеріальних і духовних потреб, охорона та забезпечення прав і свобод людини; 4) рівень розвитку культури, освіти, менталітет націй та народностей, які населяють державу; 5) стан законності, рівень розвитку права, тенденції до створення правової держави; 6) рівень міжнародного співробітництва, міждержавні зв'язки, зовнішня політика [3, с. 22]. При цьому зрозуміло, що держави, які мають найвищий рівень розвитку вказаних показників, в найбільшій мірі наближені до основних параметрів глобалізаційних процесів та можуть спрямовувати їх у найбільш вигідний для себе напрям.

Крім цього, потрібно також наголосити на тому, що глобалізація з різною силою та інтенсивністю, тобто нерівномірно впливає на державу та її компоненти. Зокрема, якщо взяти за основу форму держави, яка включає в себе форму правління, форму державного устрою та політичний режим, то, з урахуванням емпіричного матеріалу останніх десятиліть, можна зробити висновок, що значний або суттєвий вплив глобалізація справляє передусім на політичний режим, який дедалі більше трансформується у бік демократизації та лібералізації суспільного життя. При цьому менший вплив глобалізація справляє на такі складові форми держави, як форма державного правління та форма державного устрою, що обумовлюється, серед іншого, специфікою природи останніх.

Так, у сучасній юридичній літературі форма державного правління визначається як елемент форми держави, що характеризує структурну організацію влади, стійкий порядок формування вищих органів державної влади, їх компетенцію, принципи взаємовідносин та ступінь участі населення в їх формуванні [4, с. 125; 5, с. 106; 6, с. 82; 7, с. 40]. Відтак, поняття «форма державного правління» завжди пов'язана, з одного боку, з взаємовідносинами в системі вищих органів влади в державі (парламент, уряд, суд), що визначаються, серед іншого, на підставі закріпленої за ними на вищому законодавчому рівні компетенцією, а з іншого – з особливостями їх утворення (формування) та мірою участі населення в цьому процесі.

Зокрема, на думку Я. Бариськи, поняття «форма державного правління» включає в себе наступні складові: 1) владні взаємовідносини «вищого» рівня, тобто в системі публічної влади на національному рівні; 2) сукупність вищих владних інституцій (глава держави, уряд, парламент); 3) система політико-правових відносин, суб'єктами яких є вищі органи влади в державі; 4) механізм вирішення публічних конфліктів [8, с. 8].

З огляду на зазначене видається очевидним, що глобалізація справляє визначений вплив на форму державного правління, оскільки становлення цілісного світоустрою і глобального соціуму як кінцева мета даного загальносвітового процесу об'єктивно передбачає відповідні коригування принципів організації та функціонування вищих органів державної влади, у тому числі тих відносин, в яких ці органи виступають безпосередніми суб'єктами. Зокрема, деякі вітчизняні дослідники справедливо наголошують на тому, що вплив глобалізації на сучасну державу обумовлює необхідність корегування розуміння обсягу поняття форми її правління, яка «відображає «спосіб конституювання, механізми отримання повноважень та організації здійснення публічної влади національного рівня (основних національних інституційних систем, разом із судовою владою) та її взаємодії з наднаціональними владними інститутами». Відтак, зазначені науковці вважають, що належна доктринальна оцінка форми правління сучасної держави в умовах глобалізації повинна включати в себе такі еле-

менти: 1) спосіб створення конституційного правопорядку, на підставі якого функціонує феномен форми правління; 2) участь «народу» в наданні повноважень для органів публічної влади; 3) спосіб прийняття рішень стосовно делегування частини суверенних прав держав на наднаціональний рівень; 4) механізм взаємодії владних інститутів в межах різних правопорядків; 5) роль судової влади для забезпечення дієвості моделі відносин суб'єктів верховної влади [9, с. 190-194].

Таким чином, в умовах глобалізації форма державного правління сучасної держави трансформується передусім в контексті динаміки функціонування системи вищих владних інституцій в державі, а не у контексті конкретного способу існування та вираження системи верховних органів державної влади. При цьому глобалізація впливає на розвиток демократичних засад організації та функціонування системи органів державної влади, сприяючи забезпеченню практичної реалізації принципів правової держави незалежно від конкретної моделі форми правління (монархія чи республіка), наявність якої в державі пов'язана з певною історичною традицією її розвитку та рівнем її сприйняття у масовій свідомості в суспільстві. Адже ідеологічними засадами розвитку сучасної глобалізації виступають права і свободи людини як глобальна найвища соціальна цінність, свобода підприємництва та непорушність приватної власності, толерантність, політичний плюралізм та інші ліберальні цінності. Всі вони у своїй сукупності і визначають характер функціональних змін в системі вищих органів державної влади, які, з урахуванням наднаціонального виміру глобалізації, вимушені якщо і безпосередньо не передавати частину своїх повноважень у відповідні міжнародні (наднаціональні) інституції, то принаймні узгоджувати їх реалізацію на внутрішньо-державному рівні.

У зв'язку з цим, слід погодитися з думкою, що глобалізація перевіряє на міцність державні інститути кожної країни, будучи своєрідним «випробовувачем» адаптаційних можливостей конкретної модифікації певної форми державного правління до викликів часу. Глобалізація як мега-тенденція сучасного державно-правового розвитку показує, наскільки кожна конкретна держава з її особливою моделлю форми правління в змозі сформувати й сприяти розвитку якісно нових політичних, соціальних, економічних інститутів [10, с. 30-31].

Певний вплив глобалізація справляє також і на такий елемент форми держави, як форма державного устрою, яку узагальнено можна визначити як спосіб вираження територіальної організації публічної влади в державі. Характеризуючи поняття «форма державного устрою», українські науковці справедливо відзначають, що його зміст складають чотири складові, а саме: 1) територіальна організація населення; 2) розподіл держави на основні складові; 3) правове положення територіальних складових держави; 4) принципи побудови взаємовідносин центра та регіонів [11, с. 135].

У зазначеному контексті потрібно зазначити, що вплив глобалізації на форму державного устрою має суперечливий характер, який впливає, з одного боку, з самої природи глобалізації, яка тісно пов'язана з процесом централізації суб'єктів управління (централізацією влади), тобто такої реорганізації владно-управлінських процесів в системі держави, за якої частина повноважень національних органів влади делегується (передається) на вищий ієрархічний рівень (наднаціональний), а з іншого – з сучасними тенденціями перерозподілу владних повноважень між органами управління різного рівня всередині самих демократичних держав. Зокрема, як відзначається у сучасній науковій літературі, «попри всю специфіку окремих форм державного устрою, можна виокремити певні універсальні тенденції деконцентрації (передача повноважень центральних органів держави місцевим органам держави на більш низький рівень), децентралізації (делегування повноважень державних органів органам місцевого самоврядування) та деволюції (масштабний перерозподіл повноважень зі зміною статусу територіальних одиниць або утворення особливих територій), які даються взнаки у глобалізованому світі, коли зростання рівня складності організації і функціонування державного організму зумовлює потребу пошуку нових форм організації публічної влади в частині співвідношення повноважень центральних та місцевих органів державної влади, а також кореляції процесів державного управління та місцевої (локальної) самоорганізації» [12, с. 94-95].

Отже, можемо стверджувати, що, впливаючи на форму державного устрою, глобалізація сприяє процесам регіоналізації як складного процесу перерозподілу владно-управлінських повноважень між державою та її адміністративно-територіальними одиницями, внаслідок яких поступово формуються нові владно-інституційні форми, які відповідають новій ролі регіональних утворень держави в процесі прийняття рішень на національному та наднаціональному рівнях. При цьому регіоналізація, яка відбувається фактично разом з глобалізацією, стає характерною рисою не лише феде-

ративних держав, територіальні суб'єкти якої юридично і фактично мають більше коло повноважень, а й для унітарних держав також, адміністративно-територіальні одиниці якої не мають такого високого ступеня політичної, економічної та культурної самостійності. Водночас, очевидним слід визнати також і те, що в умовах глобалізації здійснення зовнішніх зв'язків регіональних утворень держави незалежно від конкретної моделі форми її державного устрою є неможливим без міжнародного (наднаціонального) та національного визнання відповідних повноважень за тими чи іншими адміністративно-територіальними одиницями держави.

Як вже попередньо зазначалося, в умовах глобалізації найбільшої трансформації серед елементів форми держави зазнає політичний режим, який являє собою сукупність засобів та прийомів здійснення політичної і, зокрема, державної влади в суспільстві. У цьому зв'язку у сучасній науковій літературі вірно відзначається, що «в умовах глобалізації надзвичайно популярними стають і набувають значного поширення ідеї демократизації та верховенства права». Незважаючи на те, що нерідко за демократичними гаслами криються приховані політичні, економічні та інші інтереси певної держави чи групи держав, світова і передусім європейська та американська практика їх сучасного розвитку в умовах глобалізації свідчить про розповсюдження демократії у світі [13, с. 82; 14, с. 130].

Загальновідомим слід визнати, що демократичний політичний режим характеризує низка ознак, серед яких можна назвати, зокрема, народ як єдине джерело влади в державі, верховенство права, пріоритет прав і свобод людини, політичний плюралізм та ідеологічну багатоманітність, виборність вищих органів влади, реальність поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки тощо. Вказані ознаки демократії як пануючого у більшості сучасних держав політичного режиму виступають одночасно і тими цінностями, якими обґрунтовуються відповідні глобалізаційні перетворення. Водночас, в умовах глобалізації демократична модель політичного режиму набуває особливих ознак, пов'язаних з утворенням і функціонуванням наднаціональних інституцій та об'єднань, в межах яких політичне владарювання національних держав поступово переходить на новий рівень, кінцевим ступенем якого є глобальне управління. Це, у свою чергу, означає ускладнення характеру реалізації основних принципів демократії, оскільки функції головного політичного актора тепер виконує вже не стільки окрема нація чи народ, скільки певна сукупність суспільств, а у разі формування глобальної системи управління – людство в цілому [15].

З огляду на зазначене, у вітчизняній науковій літературі наголошується, що «сьогодні навіть мова йде про формування глобальної демократії, коли окремі міжнародні спільноти чи навіть організації намагаються впроваджувати свою систему цінностей демократичного розвитку, засобом реалізації яких виступає технологія колективного прийняття рішень, яка зорієнтована на реалізацію спільних інтересів у межах всієї спільноти і являє собою політику функціонування глобально-го відкритого суспільства» [16, с. 115; 17].

Окрім трансформації форми сучасної держави в умовах глобалізації, у юридичній літературі звертається увага також на те, що глобалізація справляє суттєвий вплив на форми і методи реалізації функцій держави, тобто на функціональну складову сучасної держави. Як справедливо зазначається у науковій літературі, функції держави виражають різноманітні аспекти її змісту, з'являються разом із державою, існують разом із нею як її невід'ємні компоненти та поступово зникають лише у зв'язку із «відходом зі світової арени національної держави» [18, с. 434].

Функції держави – це основні напрями діяльності держави по вирішенню цілей і завдань, які перед нею стоять. Саме в функціях проявляється сутність конкретної держави, її природа та соціальне призначення. Зміст функцій показує, що саме робить певна держава, чим займаються її органи та які питання вони переважно вирішують. Як основні напрями діяльності держави, функції не повинні ототожнюватися з самою діяльністю або окремими елементами цієї діяльності. Функції покликані відображати ту діяльність держави, яку вона має здійснювати, щоб вирішити поставлені перед нею завдання [19, с. 55-56].

Слід зазначити, що найбільший вплив глобалізації саме на функціональну складову сучасної держави пояснюється багатьма чинниками, основними серед яких можна назвати наступні: 1) саме у функціях втілюється і розкривається роль держави як суб'єкта політико-правової системи, а також реалізується різнобічна практична державна діяльність як всередині держави, так і на міжнародній арені; 2) функції держави охоплюють її діяльність в цілому, а їх загальнообов'язковий характер закріплюється в понятті державного суверенітету, виходячи з прерогативи державної влади перед всіма іншими видами соціальної влади; 3) функції держави мають комплексний, збір-

ний характер, оскільки на їх зміст та характер реалізації суттєвий вплив справляють особливості і закономірності історичного розвитку, динаміка соціально-економічних, політичних та духовних перетворень в житті суспільства [20, с. 56].

Зокрема, окремі науковці зауважують, що глобалізація вносить серйозні зміни у внутрішню та зовнішню політику держав, тобто у її внутрішні та зовнішні функції. При цьому важливою тенденцією у розвитку внутрішніх функцій є їх поступова інтернаціоналізація, тобто надання цим функціям значного міжнародного аспекту. Завдяки такому впливу внутрішні функції держави вже не можуть розвиватися без врахування інтересів міжнародного співтовариства (наприклад, трансформація політичної функції у зв'язку із впливом глобалізаційних процесів полягає насамперед у тому, що кожна сучасна держава повинна забезпечити оптимальні умови для всебічного та найбільш повного розвитку інститутів демократії та демократичного управління суспільством, а економічна функція держави поступово втрачає свої національні масштаби та потребує відповідного уточнення і пошуку нових форм економічної політики у зв'язку із посиленням впливу транснаціональних корпорацій та міжнародних або наддержавних фінансово-економічних організацій або структур).

Щодо зовнішніх функцій держави, то процеси глобалізації внесли кардинальні зміни у форми та зміст міждержавного спілкування. Глобалізація активізувала здійснення зовнішніх функцій, у тому числі зовнішньоекономічної та зовнішньополітичної діяльності, які все більше набувають світового масштабу. Так, практично всі держави зацікавлені у підтримці світового правопорядку, у спільній обороні та колективній безпеці. Новий світовий правопорядок може бути досягнутий шляхом співробітництва держав у таких сферах, як боротьба з організованою транснаціональною злочинністю, яка в умовах глобалізації набула якості спеціалізації, чіткої організації, інтелектуалізації тощо. В наш час, зокрема, вже не є новою діяльністю відповідних злочинних угруповань, які заснувалися в одній державі, а діють при цьому в інших державах з найбільш сприятливою кон'юнктурою, яка приносить їм прибуток, що перевищує розмір доходу окремих країн. Безумовно, боротьба з такою транснаціональною злочинністю з урахуванням її глобальних масштабів повинна вестися виключно міжнародними зусиллями шляхом співробітництва всіх держав та відповідних міжнародних організацій [21, с. 124-127].

Таким чином, глобалізація обумовлює не лише відповідні трансформації змісту традиційних функцій держави, зокрема, економічної, політичної, соціальної тощо, але й створює відповідні передумови для стрімкого розвитку нових функцій, зміст яких раніше не мав самостійного значення і розглядався переважно як складова частина якоїсь іншої функції держави (наприклад, екологічна та інформаційна функції сучасної держави).

Висновки. З огляду на все вищенаведене, можемо зробити наступні висновки:

1) трансформація держави в умовах глобалізації має системний та, водночас, суперечливий характер, оскільки, з одного боку, проявляє себе як на рівні всіх складових її форми, так і на рівні динаміки її конкретної діяльності у визначених темпорально-просторових межах (функцій держави), а з іншого – посилює різновекторні процеси та навіть тенденції розвитку як окремих складових форми держави (наприклад, форми державного устрою), так і функцій держави, зокрема, економічної та соціальної;

2) незважаючи на багатоаспектний характер впливу глобалізації на сучасну державу, остання, на нашу думку, і надалі продовжуватиме виконувати роль одного із найефективніших суб'єктів забезпечення правопорядку в суспільстві, оскільки основним мотивом її діяльності в умовах поступової уніфікації життя на глобальному рівні все одно залишатиметься необхідність охорони та захисту життєво важливих національних інтересів.

Список використаних джерел

1. *Осьмова М. Н.* Государство в эпоху глобализации. Глобализация мирового хозяйства и эволюция экономической роли государства: материалы круглого стола / Под ред. М. В. Кулакова и М. Н. Осьмовой. Москва : ТЕИС, 2001. С. 5-9.
2. *Марченко М. Н.* Государство и право в условиях глобализации. Москва : Проспект, 2008. 400 с.
3. Глобализация и развитие законодательства: Очерки / отв. ред. Ю. А. Тихомиров, А. С. Пиголкин. Москва: ОАО «Издательский дом «Городец», 2004. 464 с.
4. *Теорія держави і права.* Академічний курс : підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 688 с.

5. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. / За ред. М. В. Цвіка та О. В. Петришина. Харків : Право, 2010. 584 с.
6. *Теорія держави і права*: підруч. / кол. авт.; кер. авт. кол.: Ю. А. Ведерніков. 3-є вид., перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016; Ліра ЛТД. 480 с.
7. *Теорія держави та права* : навч. посіб. / Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
8. *Бариська Я. О.* Форма державного правління: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів: Нац. ун-т ім. І. Франка, 2010. 20 с.
9. *Лемак В., Бариська Я., Болдіжар С.* Вплив глобалізації на форму правління сучасної держави: до питання коригування обсягу поняття. Публічне право. 2013. № 4 (12). С. 188-195.
10. *Мироненко П. В.* Форма правління: політичні трансформації на зламі століть : монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2014. 220 с.
11. *Теорія держави та права* : підручник / Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ : ФОП О. С. Ліпкан, 2011. 576 с.
12. *Толстенко В. Л.* Форма державного устрою як складова поняття форми держави: до методології дослідження. Наукові праці МАУП. 2014. Вип. 2 (41). С. 91-97.
13. *Кухтик С. В.* Трансформація держави під впливом глобалізації (теоретико-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.01. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 199 с.
14. *Таманага Б.* Верховенство права: історія, політика, теорія / пер. з англ. А. Іщенка. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 208 с.
15. *Бек У.* Дилемма демократии в эпоху глобализации. Актуальные проблемы Европы: Дилеммы европейской демократии в начале XXI столетия. – 2005. № 2. С. 24-45.
16. *Войтович Р. В.* Вплив глобалізації на систему державного управління (теоретико-методологічний аналіз) : монографія / за ред. В. М. Князева. Київ : Вид-во НАДУ, 2007. 680 с.
17. *Сорос Дж.* Джордж Сорос про глобалізацію / пер. з англ.: А. Фролкін. Київ : Основи, 2002. 173 с.
18. *Марченко М. Н.* Проблемы общей теории государства и права : учеб.: в 2 т. Т. 1. Государство. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. 752 с.
19. *Матузов Н. И., Малько А. В.* Теория государства и права : учебник. 3-е изд. Москва : Изд-во «Дело» АНХ, 2009. 528 с.
20. *Ромашов Р. А.* Теория государства и права. Краткий курс. 2-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2010. 304 с.
21. *Морозова Л. А.* Теория государства и права : учебник. Изд. 3-е, перераб. и доп. Москва : Эксмо, 2009. 480 с.

References

1. *Os'mova M. N.* Gosudarstvo v epohu globalizacii. Globalizaciya mirovogo hozyajstva i evolyuciya ekonomicheskoy roli gosudarstva: materialy kruglogo stola / Pod red. M. V. Kulakova i M. N. Os'movoj. Moskva : TEIS, 2001. S. 5-9.
2. *Marchenko M. N.* Gosudarstvo i pravo v usloviyah globalizacii. Moskva : Prospekt, 2008. 400 s.
3. *Globalizaciya i razvitie zakonodatel'stva* : Oчерki / otv. red. Yu. A. Tihomirov, A. S. Pigolkin. Moskva: OAO «Izdatel'skij dom «Gorodec», 2004. 464 s.
4. *Teoriia derzhavy i prava.* Akademichniy kurs : Pidruchnyk / Za red. O. V. Zaichuka, N. M. Onishchenko. 2-he vyd., pererob. i dopov. Kyiv : Yurinkom Inter, 2008. 688 s.
5. *Zahalna teoriia derzhavy i prava* : Pidruchnyk dlia studentiv yurydychnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv / M. V. Tsvik, O. V. Petryshyn, L. V. Avramenko ta in. / Za red. M. V. Tsvika ta O. V. Petryshyna. Kharkiv : Pravo, 2010. 584 s.
6. *Teoriia derzhavy i prava* : pidruch. / kol. avt.; ker. avt. kol.: Yu. A. Vediernikov. 3-ye vyd., pererob. i dop. Dnipro : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav, 2016; Lira LTD. 480 s.
7. *Teoriia derzhavy ta prava* : navch. posib. / Ye. V. Bilozorov, V. P. Vlasenko, O. B. Horova, A. M. Zavalnyi, N. V. Zaiats ta in.; za zah. red. S. D. Husarieva, O. D. Tykhomyrova. Kyiv : NAVS, Osvita Ukrainy, 2017. 320 s.
8. *Baryska Ya. O.* Forma derzhavnogo pravlinnia : zahalnoteoretychne doslidzhennia: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. Lviv : Nats. un-t im. I. Franka, 2010. 20 s.
9. *Lemak V., Baryska Ya., Boldizhar S.* Vplyv hlobalizatsii na formu pravlinnia suchasnoi derzhavy: do pytannia koryhuvannia obsiahu poniattia. Publichne pravo. 2013. № 4 (12). S. 188-195.
10. *Myronenko P. V.* Forma pravlinnia: politychni transformatsii na zlami stolit: monohrafiia. Kyiv : VTs «Akademiia», 2014. 220 s.
11. *Teoriia derzhavy ta prava* : pidruchnyk / Ye. O. Hida, Ye. V. Bilozorov, A. M. Zavalnyi ta in.; za zah. red. Ye. O. Hidy. Kyiv: FOP O. S. Lipkan, 2011. 576 s.
12. *Tolstenko V. L.* Forma derzhavnogo ustroiу yak skladova poniattia formy derzhavy: do metodolohii doslidzhennia. Naukovi pratsi MAUP. 2014. Vyp. 2 (41). S. 91-97.
13. *Kukhtyk S. V.* Transformatsiia derzhavy pid vplyvom hlobalizatsii (teoretyko-pravovyi aspekt) : dys. ... kand. yuryd. nauk.: 12.00.01. Kyiv : In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2015. 199 s.

14. *Tamanaha B.* Verkhovenstvo prava: istoriia, polityka, teoriia / per. z anhl. A. Ishchenka. Kyiv : Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademii», 2007. 208 s.
15. *Bek U.* Dilemma demokratii v epohu globalizatsii. Aktual'nye problemy Evropy: Dilemy evropejskoj demokratii v nachale NHI stoletiya. – 2005. № 2. S. 24-45.
16. *Voitovych R. V.* Vplyv hlobalizatsii na systemu derzhavnoho upravlinnia (teoretyko-metodolohichniy analiz) : monohrafiia / za red. V. M. Kniazieva. Kyiv : Vyd-vo NADU, 2007. 680 s.
17. *Soros Dzh.* Dzhordzh Soros pro hlobalizatsiiu / per. z anhl.: A. Frolkin. Kyiv : Osnovy, 2002. 173 s.
18. *Marchenko M. N.* Problemy obshchej teorii gosudarstva i prava: ucheb.: v 2 t. T. 1. Gosudarstvo. 2-e izd., pererab. i dop. Moskva : TK Velbi, Izd-vo Prospekt, 2008. 752 s.
19. *Matuzov N. I., Mal'ko A. V.* Teoriya gosudarstva i prava : uchebnyk. 3-e izd. Moskva : Izd-vo «Delo» ANH, 2009. 528 s.
20. *Romashov R. A.* Teoriya gosudarstva i prava. Kratkij kurs. 2-e izd. Sankt-Peterburg : Piter, 2010. 304 s.
21. *Morozova L. A.* Teoriya gosudarstva i prava: uchebnyk. Izd. 3-e, pererab. i dop. Moskva : Eksmo, 2009. 480 s.

Балаклицький А. І. Держава в умовах глобалізації: контекст трансформації

У статті на загальнотеоретичному рівні досліджуються особливості трансформації національної держави в умовах глобалізації в контексті сучасних реалій. Наголошується, що трансформація держави в умовах глобалізації проявляє себе як на рівні всіх складових її форми, так і на рівні її функцій. Робиться висновок, що трансформація держави в умовах глобалізації має суперечливий характер, оскільки глобалізація посилює різновекторні процеси та навіть тенденції розвитку як окремих складових форми держави (наприклад, форми державного устрою), так і функцій держави, зокрема, економічної та соціальної.

Ключові слова: держава, глобалізація, форма держави, функції держави, політичний режим, демократія, державна влада.

Balaklytskyi A. I. The state in a globalization: the context of transformation

The article on the theoretical level explores the peculiarities of the transformation of the nation state in conditions of globalization in the context of contemporary realities. It is emphasized that globalization with varying strengths and intensities, that is, has uneven effects on the state and its components. In particular, if we take the form of the state, which includes the form of government, the form of state administrative-and-territorial system and political regime, then, given the empirical material of recent decades, we can conclude that globalization has a significant impact primarily on a political regime that is increasingly transformed towards the democratization and liberalization of public life. At the same time, globalization exerts less influence on such constituent forms of the state as the form of state government and the form of state administrative-and-territorial system, which is conditioned, among other things, by the specific nature of the latter.

In particular, in the conditions of globalization, the form of state government of a modern state is transformed primarily in the context of the dynamics of the functioning of the system of higher power institutions in the state, and not in the context of a specific way of existence and expression of the system of supreme bodies of state power. At the same time, globalization affects on the development of democratic foundations of the organization and functioning of the system of public authorities, contributing to ensuring the practical implementation of the rule of law, regardless of the specific model of government (monarchy or republic), whose presence in the state is associated with a certain historical tradition of its development and level of its perception in the mass consciousness in society.

Influencing on the form of state administrative-and-territorial system, globalization facilitates processes of regionalization as a complex process of redistribution of administrative powers between the state and its administrative-territorial units, as a result of which new governmental and institutional forms are gradually being formed, corresponding to the new role of regional state formations in the decision-making process at national and supranational levels. In addition, in the context of globalization, the democratic model of the political regime acquires special features related to the formation and functioning of supranational institutions and associations, within which the political domination of nation-states gradually moves to a new level, the ultimate stage of which is global governance. Also, globalization not only causes the corresponding transformations of the content of the traditional functions of the state, in particular, economic, political, social, etc., but also creates the appropriate prerequisites for the rapid development of new functions, the content of which previously had no independent meaning and was considered mainly as an integral part of some other function of the state (for example, the environmental and information functions of the modern state).

Thus, it is concluded that the transformation of the state in the conditions of globalization is systemic and, at the same time, contradictory, because, on the one hand, it manifests itself both at the level of all its constituent elements of its form and at the level of the dynamics of its concrete activity within certain temporal and spatial limits (functions of the state), and on the other – it intensifies the multi-vector processes and even the tendencies of development of both individual constituents of the form of the state (for example, the form of the state administrative-and-territorial system) and the functions of the state, in particular, economic and social.

Keywords: state, globalization, form of the state, functions of the state, political regime, democracy, state power.

DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-15